

Efsus Afşin Höyükleri Ve Tümülüsleri

– yazıcı · 19 Ağustos 2013

EFSUS –AFŞİN HÖYÜKLERİ VE TÜMÜLÜSLERİ Mustafa KÖŞ

kos.mustafa@hotmail.com

Höyüklere gelince; çok eski bir yerleşme yerinin zamanla toprakla örtülüp tepe biçimine gelmiş halidir. Höyükler genelde üst üste gelmiş çok evreli yerleşim yeri birikimleridir. 1 metre veya 40 metre yükseklikte ve 1000–1500 metre genişlikte olurlar. Savaş, deprem gibi faktörler nedeni ile yıkılmış, bırakılmış, zamanla üstü örtülerek tepe biçimine girmiş eski yerleşme yeri. Bazen birkaç kez tekrar yerleşime sahne olabilen höyükler, çoğunlukla tarıma uygun ovalarda, su kaynakları civarında kurulmuşlardır. Ayrıca uygarlıkların araştırılmasında önemli referanslardır. Çünkü Höyükler, günümüze göre en yakın en üstte olmak üzere eskiye doğru uzanan bir katmanlaşma gösterirler. Orta Anadolu höyüklerinde Neolitik, (M.Ö. yaklaşık 10.000 yıl öncesinden başlayan çağ) Kalkolitik (M.Ö. yaklaşık 5000–3000 yılları arasına tarihlenir) ve tunç çağı (Anadolu ve Trakya'da yaklaşık M.Ö. 3000–2000 yılları arasına tarihlendirilir) İlk Tunç Çağı, dönemlerine ait yerleşmelerinin üzerinde, Hatti, Hitit, Asur, Frig, Roma, Bizans, Makedonya, Selçuklu ve Osmanlı yerleşimleri görülebilir. Hatta modern yerleşmelerin bir kısmı da höyükler üzerinde kuruludur. Anadolu 'da yaklaşık 20.000 höyük bulunduğu tahmin edilmektedir. Hatta bu höyüklerin bir kısmı günümüzde dahi varlıklarını sürdürmektedir. Gerçektende bizim yöremizde, adı höyük olan yerleşim merkezleri vardır, örneğin Karahöyük v.s gibi sayılabilir. Anadolu'da bu şekilde tepe halini almış birçok eski köy ve kasaba vardır. Bunlara halk arasında tünsü, tünsek, yögecik, üyücek, çeçtepe, til, tel, pulur gibi çeşitli adlar verilir. Bu adlar yalnız dış görünüşe bağlı olarak verilmiştir. En doğru ifade tarzı höyük denilmesidir. Höyüğün büyüklüğü ve şekli, altındaki yerleşim yerlerinin uzun zaman sürüp sürmemesine bağlıdır. Yerleşim yerlerindeki hayat, asırlarca devam ettiyse, höyükler biraz daha büyük ve gösterişli olabilir. Höyükler daha çok verimli topraklarda düzlük ve ovalarda görülür. Anadolu'da yeryüzü şekillerine bağlı olarak İç, Güney ve Kuzeydoğu Anadolu'da topluluk gösterirler. Höyükler genellikle Anadolu'da denizlere yaklaştıkça azalır. Bunu yanı sıra su kenarlarına yakın, verimli topraklarda, savunmaya elverişli yerlerde daha çok rastlanmaktadır. Afşin Ovasının tarihi ve iskân tarihi bakımından önemi üzerinde daima durulmuştur. M.Ö. 4000 itibaren iskân edilmiş olduğunu gösteren Höyüklerin (Höyük) sayısı az değildir. Bu Höyükler herhangi bir yapıdan çok belli başlı sitelerin yıkıntıları üzerinde öbeğlendiğini gösterir. Bunlardan özellikle Hititler ile Kumagenlerin devrine ait olan Kara- Elbistan (yani eski Elbistan), İzkaftil (İğde) Kara-Öyük (Karahöyük), Çavlı-Han (Çoğulhan), Tel-Afşin-Til-Afşin (höyük), Til (Akbayır), Yarbus (Afşin), Hunu (Arıtış) Lorşun (Altunelma), Tantarıs (Tanır), Evzaniye (Ozanöyük-Doğan), Karagöz Köyü-Tedevin Höyük (Aristil-Bakraç), Kaşanlı, Malap (Bakış), Sevdilli, kabağağaç ve Celeği (Ekinözü), Afşin Emirli Köyü Karaya dağı höyüğü, Afşin Alimpınar Köyü Höyüğü, Afşin Fidanlığı Atlas Höyüğü, Afşin atlas suyu Höyüğü, Afşin Deveboynu Köyü ,Altaş Höyük bulunmaktadır. Höyükleri gibi büyük harabeler başta gelmek üzere, birçok küçük höyük ihtiva etmektedir. Eski çağlarda bu bölgenin en meşhur ve en büyük şehri, bugün Afşin adı ile teşkil edilen ilçenin merkezi olan Efsus 'un bulunduğu mevkiye enkazı

bulunan Arabissos şehri idi Afşin'in M.Ö. 4000 yıllarına kadar inen bir tarihi olduğu yörede yapılan Prof Dr . Kılıç KÖKTEN 'İN yapmış olduğu kazı çalışmasından ve araştırmalarından anlaşılmaktadır. Afşin'in eski çağlardan beri intikal eden tarihi şehirlerin enkazı Höyükler ve eski mezar ile Tümülüslerle doludur. Bu gün İlçe Merkezinin 20 km kuzeyinde Tanır Kasabasında eski yerleşim izleri ile karşılaşmıştır. Afşin'in kuruluşu Hititlere kadar uzanan Afşin -Efsus M.Ö.750 yılından itibaren Asur Egemenliği altına girdi. M.Ö. 333 yılında Makedonyalıların egemenliğine giren Afşin (Efsus) Roma döneminde önemli bir ticaret merkezi oldu. Roma İmparatorluğunun dağılmasından sonra Bizans topraklarına katılan Afşin (Efsus) zaman, Zaman Arapların hâkimiyetine girmiştir. M.Ö.546 tarihinde Pers Kralı Kurusun Lidya Kralı Krazüsü mağlup etmesi ile bütün Anadolu Pers egemenliğine girdi. M.Ö.333 yılında Makedonya Kralı Büyük İskender Afşin -Elbistan üzerinden İran'a yürüdü. Romalıların egemenliğine giren Afşin Roma döneminde Arabissos adını aldı. Afşin'in (Efsus'un) en canlı ve parlak dönemleri Roma-Bizans çağlarına rastlamaktadır. Bu dönemlere ait heykel ve sütunlar Kahramanmaraş müzesinde bulunmaktadır. İlçe merkezine bağlı Kaşanlı Köyünde Bizans sanatının bir örneği olan Kız Oğlan Kayası olarak bilinen kaya kabartması bulunmaktadır. Bu Kabartmada Haleli Bebek İsa, Aziz Yuhanna figürleri ve Meryemin sandalye üzerinde oturur şekilde tasviri işlenmiştir. Hurman Ruman Kalesi Marabuz (Şimdiki Dağlıca kasabası) beldesi sınırları içerisinde ve Hurman Çayının kenarında bulunan onbeş metre yüksekliğindeki surlar ve sekiz burç vardır. Ayrıca Tanır beldesine bağlı Yassı höyük ve çevresinde tarihi eserler görülmektedir. Afşin'e bağlı 14 Km mesafede Arıtış (Hunu) Kasabasında Bizanslılardan kalma büyük bir höyük vardır. Bütün bu kalıntılardan Afşin'in eski çağlardan beri. Bir yerleşim yeri olduğu anlaşılmaktadır. Afşin-Elbistan ovasında dört yerleşim merkezi vardı bunlar Afşin (Arabissos-Efsus-yarpuz) Elbistan(Plasta) ,Hurman(Arome-Rumman) ve Arıtış (Hunu-Honion) idi. Bunlardan Afşin dini merkezidi Antakya piskoposlarından Eudoxios ile imparator Maurice (582-602) Afşinde-Efsusta doğdu ve aziz krisostomos burada yaşadı. maurice döneminde Afşin en parlak dönemini yaşamıştır 585 yılında meydana gelen depremle Afşin çok büyük zarar gördü Afşin ovası eski çağlardan beri tarihin Tümülüsler ve höyükler ile doludur. Afşin ilçesinin 5 km kuzeyinde Türksevin köyünün yol güzergâhında kızılıkaya denilen yerde bulunan üçler mağarasının içerisinde eski çağlardan kalma üç adet mezar bulunmaktadır. Köylüler tarafından bu mezar taşlarının sökülüp evlerine götürüldüğü ve yapılan kazılarda birçok tarihi eser bulunduğunu bunları tarihi eser kaçakçılara bilinçsiz bir şekilde satıldığı belirtilmiştir. Tümülüs nedir: bunlar önemli kişilere özellikle krallara ve prenslere ait mezar yapılarıdır uygarlık tarihini incelersek gerek Tümülüs gerekse höyük dış görünüş olarak birer yapay tepecikten oluşmuştur. Farklılık içyapıdaki kuruluşlardır. Tümülüslerde önce mezar odası düz alan üzerine inşa edilir daha sonra üzeri kapatılarak dev bir toprak yığını ile örtülür. Bu yapı tarzı ile hem mezarın yeri bir tepecik ile belirlenmiş olur hemde mezar odası soyguncuların dıştan gelecek tehlikelere karşı korumuş olur. Afşin bölgesi Tümülüsler, tarihi mezarlar bakımından oldukça zengindir. Höyüklere gelince çok eski bir yerleşme yerinin zamanla toprakla örtülüp tepe biçimine gelmiş halidir. Höyükler genelde üst üste gelmiş çok evreli yerleşim yeri birikimleridir. Bir metre veya kırk metre yükseklikte ve 1000-1500 metre genişlikte olurlar. Savaş, deprem gibi faktörler nedeni ile yıkılmış, bırakılmış zamanla üstü örtülerek tepe biçimine girmiş eski yerleşme yeri bazen birkaç kez tekrar yerleşime sahne ola bilir höyükler özellikle tarama uygun ovalarda, su kaynakları civarlarında kurulmuştur orta Anadolu höyüklerinde (İ.Ö.11.000 ile

10.000 öncesinden başlayan çağ) kalkolitik çağ(İ.Ö.55 00 ile 3200/3000 yıllar arası tarihlen dirilir) Afşin bu tarihlere tamamem uymaktadır. ilk tunç çağı dönemlerine ait yerleşmelerin üzerinde Hatti-Hitit,Asur,Frig,Roma,Bizans,Makedonya,Selçuklu ve Osmanlı yerleşimleri görülür Anadoluda 20.000 Höyük bulunmaktadır. Afşin deki höyükler=çavlı-han (çoğulhan),Tel-Afşin- Til Afşin (höyüklü) Yabus (Afşin-Efsus),Hunu (Arıtaş),Iorşun(Altunelma),Tandaris (Tanır) , Bakraç(Aristıl),Kaşanlı,Kabaagaç ve Kuşkayası ileAfşinin merkezinde ikizin tepesi , mehre, Afşin ovasının eski çağda birçok şehir ve kasaba ile büyükbir yerleşim olduğu gibi Romalılara Başkentlik yapmış olan Afşin yine en eski yerleşim yeri olarak Arabisus-Efsus şehri idi Afşin Atatürk parkında bulunan lahit ıyma mezar ile sütunlar en büyük delillerden biridir.AFŞİN HÖYÜKLERİNİ TANIYALIM1-TİL AFŞİN-TEL AFŞİN HÖYÜĞÜ Farsçada Til=tümsek, toprak anlamına gelir Til kelimesi ile Afşin ismi birleştirilerek Afşin tümseği anlamına gelen Til Afşin birleşik kelimesi bu yörenin adını almıştır.Til Afşin Höyüğünün önünde Afşinbey Bizanslılarla yaptığı savaşı kazanmıştır. Ayrıca Afşinbey Moğolları burada yenmiştir. Afşin Bey kendisine burada büyük bir höyük ve kale yaptırmış, burada vefat etmiştir.2-EFSUS -YARPUZ(AFŞİN HÖYÜĞÜ) AFŞİN KALESİ. Afşin İlçe merkezinde bulunan bu höyükte Arkoloji ve tarih hocalarının tahminine ve rivayetlere göre toplam yedi tane büyük Kralın mezarının olduğu ve yer altından Kale Mahallesinden Beyceğiz Mahallesine gizli çok büyük geçitlerin olduğu ve Postane binasının yakınında yapılan kanalizasyon çalışmalarında bu geçitlerden birinin bulunduğu ancak kapatıldığı söylenmektedir. Ayrıca Afşin kalesinde birde Bizanslılardan kalma bir kale harabesi bulunmaktadır. Aşağı Caminin yani Turabioğlu caminin minaresinin temelinde tarihi Ceyhan köprüsü gibi büyük kantarmalı köprü çıktığını ve minarenin temelinin bu köprü üzerinde olduğunu İlçemizin İleri gelen Yaşlı emekli esnaflarından şahidi Hasan SALT amca anlatmaktadır. İlçemizin diğer köylerinde bulunan sayısız höyükleri vardır bunlardan en zengin höyükler Tanır Kasabasında bulunmaktadır. Diğer höyükler dede herhangi bir kazı yapılmamıştır.3-AFŞİN GÖZ PINARI VE GÖZ MAĞARASI Afşin Göz mevkiindeki şimdiki Alparslan mahallesi sınırları içerisinde Göz Mağarası bulunmakta olup, bu göz mağarasının içerisinde iki adet büyük kuyu olduğu ve bu kuyulardan birinin içerisinde odalar ve büyük salon olduğu buranın havasız bir yer olduğu ve bu yerden Mağaranın altında bulunan kaynak suyu olarak bulunan gizli geçidin olduğu söylenmektedir. Afşin göz pınarı mevkiinde 1982 yılında iki adet biri bayan diğeri erkek olmak üzere Roma dönemine ait heykeller bulunmuş olup, Bu iki adet Roma dönemine ait kadın ve Erkek Heykelleri Eshab-ı Kehf şehrinin Efsus-Afşin olduğunu gösteren en büyük kanıtlardan birisidir. Efsus-Afşin Kralı Dakyanusun Oğlu ile sevgilisinin mezarlarının burada olduğu tespit edilmesine rağmen burada herhangi bir kazı yapılmamıştır. Eshab-ı Kehf Olayının ilk başlangıç yeri Afşin -Efsus Göz deresinin üzerinde bulunan hamamdır. Bulunan bu heykellerin bedenleri Kahramanmaraş müzesinde olup, kafaları ise Adana devlet müzesinde bulunmaktadır. Ayrıca Buradan Hamam kurnaları ve çeşitli eşyalar bulunarak Kahramanmaraş müzesi teslim almıştır.4-AFŞİN İLÇE MERKEZİNDE İKİZİN TEPESİ Afşin İlçe merkezinde bulunan İkizin tepesinde iki adet höyük bulunmakta olup, bu höyüklerde Palyotik ve Neolitik çağlara ait eserler bulunduğu bazı tarihçilerimizin eserlerinde olduğu gibi Halep Vilayet salnamelerinde 'de ismi geçmektedir. Fakat İkizin tepesin dede tam bir arkeolojik kazı yapılmamıştır. Ayrıca İlçemizde bulunan Eshab-ı Kehf'in restorasyon çalışmalarında Eshab-ı kehfin kapısının önünde bir adet kadın mezarı bulunmuş olup, bu mezar karbon testi için Ankara'ya incelemeye gönderilmiştir.5-

KARAGÖZ KÖYÜ HÖYÜKLERİ: lala dağı, kayanın arkası, çebikçil,vezir,boran, Tudevin , konak höyükleriyle ayrıca karagöz köyü kapulu mezrasında istimlak sahasının içerisinde de kapulu höyükleri bulunmaktadır. 6-ilçemiz DEVEBOYNU köyündede bir höyük bulunmaktadır Afşin İlçesi yani Tarihlerde Eshab-ı Kehfın şehri olan Namı diyar Meşhur Efsus Afşin Şehri sonradan kurulmuş bir köy olup, sonradan kasaba, Kasabalıktan İlçeye dönüşmüş bir şehir değil yedi defa deprem geçiren Afşin toprağın altına gömülmüş tarihçiler Afşin'e yere gömülü şehir demektedirler. Bu depremin verdiği zarar ve Arapların yağması sonucu şehir yağmalanmış ve yıkılmıştır. Afşin Cumhuriyetin ilanından 1944 yılına kadar Elbistana bağlı kasaba olarak kalmıştır. 1944 yılında İlçe olmuş 1945 yılında Efsus olan ismi Anadoluyu bir Türk yurdu haline getiren Sultan Alparslan'ın değerli komutanı Afşin beyin adına izafetten İlçenin adı 1945 yılında Afşin olarak değiştirilmiştir.Afşin Bey Afşin'in Tilafşin-Höyükli köyü kalesinin önünde Bizanslıları yenmiştir. Afşin beş Afşin ilçesinin Tilafşin-Höyükli köyünde Moğollar ile yaptığı savaşta yenmiştir. Afşin Beyin mezarı İlçemiz Afşin'in Tilafşin-Höyükli köyünde bulunmaktadır. Ayrıca Afşin Bey Höyükli-Tilafşin köyünde kendi adına birde kale yaptırmıştır. Bu kale şu an harabe olarak durmaktadır. Halen İlçemizde geçenlerde eski Noterin bulunduğu yerin üst tarafında dört adet sütun ile tarihi taşlar bulunmuştur. Daha halen tarih fıskırmaktadır. Kahramanmaraş'ın tarihi eser bakımından en büyük ilçesi Afşin ilçesidir. Afşin İlçesinin tarihine bakıldığında M.Ö.4000 yıllarda Afşin'in kurulduğu yazılı olarak Afşin'in tarihinde geçmekte olup fakat burada yaşayan uygarlıklardan ve tarihi devletlerden bahsedilirken, Etiler zamanından bahsedilmemiştir. Afşin Eshab-ı kehf külliyesi Camisinin Mihrabında Etiler zamanında yapıma Arpa motifleri ile süslenmiş taş bulunmaktadır. Etiler Afşin'de Arpa ekmişlerdir arpada aynı buğday gibi bereketli tarım ürünü olduğundan Etiler Afşin'e Arpa şehri demişlerdir. Prof Dr. Kılıç KÖKTEN Hocamızın yapmış olduğu kazı ve araştırmalardan Afşin'in M.Ö 4000 yıllara kadar inen bir tarihi olduğunu yazmaktadır. 1515 Yılında Osmanlı Topraklarına Afşin katılmıştır, Osmanlı döneminde Afşin'in ismi Efsus ismi ile tanınmıştır. Prof DR. Kılıç KÖKTEN hocamın tarihi eserinde böyle geçmektedir. İlçe içerisinde en önemli tarihi ve turistik olan Eshab-ı Kehf, Dede Baba Türbesi, Hurman Kalesi, Bütet sarnıcı, Kuruhan ve Arıtaş kasabasına gözübenli mahallesi mevkiindeki kantarma şeklindeki tarihi eserleri ile önemli yerleri vardır. Afşin Atatürk parkında ve Hükümet konağı bahçesinde tarihi eserleri mevcuttur. Bazı tarihçilerin kitaplarında Afşin'in kuruluşu M.Ö 3000 yıllar bazı tarihçilerin kitaplarında M.Ö 4000 yıllarda kurulmuştur diye geçmektedir. İlçemizde detaylı bir arkeolojik kazı yapılırsa Afşin İlçesinin M.Ö 6000 yıllara kadar tarihi gitmektedir. Çünkü Halep Vilayet salnamelerinde sürekli kayıtlarda Namı diyar Meşhur Efsus şehri olarak geçmekte olup, en önemli Afşin'e ait bilgileri ünlü tarihçi İbni BİBİ Efsus Maddesi adlı kitabında vermektedir. Afşin ilçe merkezinin Beyceğiz dağında Kayalarda oyma mezar izlerine rastlanılmaktadır. Arkeoloji hocalarım isterlerse bunları gösterebilirim. Bu dağda daha başka tarihi eser motifleri ile figürleri define avcıları tarafından kırılmıştır. Afşin ilçemizin Beyceğiz dağında Türkiye'nin en büyük mağarası olmak üzere irili ufaklı mağaralar ve höyükler yer almaktadır. Afşin İlçe merkezinin Beyceğiz Mahallesi dağının arka tarafındaki eteğinde Sevin yolunun üzerinde yalak Mağara bulunmaktadır. Bu Mağara kuyu şeklinde olup, derinliği üç büyük uzun minare boyunda olup, doğa olayları sonucu uçmuş olduğundan bu mağaranın tehlikeli bir mağara olduğu söylenmektedir. Afşin İlçesi Emirilyas köyünde höyük olduğu gibi birde turistik ve tarihi Mağara özü denilen yer vardır. Bu Mağaranın içerisinde dört adet oda olup, içerisinde kaynayan buz gibi kaynak

suyu vardır. Mağaranın içerisi göl şeklinde olup, kaynak suyu olarak Emirilyas köyünün arazilerini sulamaktadır. Aynı zamanda İlçemizin Mesire alanıdır. İlçemiz Afşin Höyükleri ile Tarihi Mezarları Tümülüsleri ile Mağaraları ile tarihi ve turistik bir şehirdir. Afşin-Efsus ismiyle tarihte yörenin merkez Vilayetliğini yapmış, bunun yanı sıra aynı zamanda Afşin Romalıların Başkentti olup, Tarihte meşhur Efsus şehri olarak yerini korumuştur. Afşin ilçemizin Arıtış-Hunu Kasabasında bulunan Kaledeki höyükten Hititlere ait üzeri Hitit Hiyografi yazısı bulunan Aslan Heykeli Kahramanmaraş müzemizde sergilendikten sonra İstanbul şark eserleri müzesine konulmuştur. Ayrıca Afşin Göz deresinden çıkan Roma dönemine ait Biri Kadın diğeri erkek olmak iki adet Roma dönemi heykeller Maraş Müzesinde bulunmaktadır. Afşin-Tanır Kasabası Yukarı Boğaz-Sahren mevkii, yazıtın bulunduğu kayalık ve üzerinde yer alan niş bulunmuştur. Afşin –Tanır Kasabasında Kayalık zemine yazılmış Hitit Hiyogralif yazı tespit edilmiştir.Höyüklerimize ve Tümülüslere sahip çıkalım ve ayrıca Tarihi eserlerimizi tahrip etmeyelim saygılarımla.

Araştırmacı Yazar

Mustafa KÖŞ

Afşin Kent Konseyi Tarihi Araştırmalar Bölüm Başkanı

KAYNAK

Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri Suna İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü